

Про Іваньку-дурачка (народна казка)

Автор Невідомий

Жили-були собі дід та баба. І було в їх три сини: Грицько — найстарший, Степан — середульший та Іванька — найменший. А старші хлопці дуже не любили свого меншого братика, били його, лаяли, проганяли од себе, насміхалися.

Жили вони, жили, баба вмерла. А як прийшов час померати дідові, то він покликав до себе синів та й каже.

— Оце ж, синочки, слухайте, то так і робіть, як я скажу. Живіть собі дружно та мирно, хазяйствечка глядіть, не зобиджайте один одного. Та як ви мене поховаєте і одпоминаєте, то щоб три ночі ходили по черзі мою могилу стерегти.

Помер старий батько. Плакали-плакали сини, аж змарніли. Та поки ж його плакати, сльозами горю не допоможеш. Треба батька ховати та поминати. Поховати-то поховали, а от поминати кинулись, то стільки клопіт вискіпалося! Хазяйствечко було в їх невелике, а для поминок треба було і теля зарізати, і порося заколоть.

А мимо їхнього двору вранці й увечері гнали череду царську. Що тії худоби йшло видимо-невидимо! От брати й стали думати та гадати, як би то заманить собі яку худобину в двір. Та й надумали. Грицько й каже.

— А давайте-но поробимо хліви над дорогою. Худобка додому ввечері спішить, то, мож, якесь помилиться та й ускочить у хлівець.

Як надумали, так і зробили. Понавозили лісу та й давай робити хліви добротні, з товстого тесаного дерева. А Іванька плете собі хлівчик з тоненьких, із зеленим листячком гілочок, що їх брати обчухрують та покидають. Брати з його сміються.

— Що то ти, дурню, робиш? Та хіба твій хлів на хлів схожий? Ну яка дурна худобина туди піде? Сказано. Іванька-дурачок, так воно й є.

А Іванька їх не слухає, плете собі далі. От уже й кінчили роботу. Стоять Грицьків та Степанів хліви як дзвін, а Іваньчин хлівець, такий собі блаґенький та зелененький, збоку біля них притулився. Настав вечір. Повиходили хлопці до своїх хлівців, щоб як ускочить яка худобина, так зачинить її там. Та тільки що таке? Іде худоба мимо великих нових хлівів і не заглядає до них, а до Іваньчиного хлівця цілий табун набився. Потягнеться худобина за листочком та й зайде ненароком у хлівець. Тут Іванька й зачинив двері. Братам хоч і сердито було, та що робиш?

Трохи худоби порізали, поскликали куховарок та й давай готувиться до поминок. Скликали на поминки все село, та так гарно батька одпоминали, що ну!

Так. Одпоминати одпоминали, треба увечері Грицькові йти батькову могилу сторожувати. Взяв він свитку, взяв ціпок, пішов. Прийшов він до могили, сидів-сидів та тоді й каже.

— Ге, та це я так цілу ніч буду сидіти? Не такий я вже дурний, щоб нікому не потрібну могилу сторожувати.

Прослав свиту на могилі, ліг та й захріп. Уранці встав, протер очі і поплентався

додому. Питають його дома.

— Ну, що ж ти там бачив? Чи страшно було?

— Та ніде нічого і не бачив, і не чув,— каже Грицько.

Настав другий вечір. Пішов Степан до могили. Та й собі проспав ніч і не бачив нічого. А як прийшов час Іваньці йти сторожувати, то брати йому й наказують:

— Та гляди, не спи там, а то ти, сякий-такий лобуряка, не будеш так як треба сторожувати.

Пішов Іванька, сів на могилі та й думає, як це йому далі жить. Брати його ненавидять, знущаються з нього. І так йому тяжко та гірко та на братів своїх обидно. Аж опівночі щось як загримить, земля як затрясється — могила розкрилася. Виліз із могили батько. Зрадів Іванька, що батька побачив, підбіг до нього, обнялися вони та аж заплакали. Посідали тоді вдвох на могилі, балакали усю ніч, балакали, та вже і світать стало.

— Ну, синку, давай попрощаємось. А за те, що ти не спав, так, як твої брати, а стеріг могилу, я тобі щось дам. На тобі, синку, ці три волосинки, вони тобі здадуться.

Дав Іваньці батько три волосинки, попрощався з ним та й поліз у могилу. Загула земля, затряслася могила — де все й ділося, мов і не було нічого. Іванька подумав би, що снилося йому все це, так волосинки в руках. Заплакав він, поцілував хреста на могилі, заховав волосинки в шапку та й пішов, плачучи, додому. Прийшов він додому, став розказувати братам, що йому було, а вони не вірять та насміхаються. Проспав, мов, дурень, на могилі, так йому й приверзлося таке.

— Іди,— кажуть,— свиней он пасти, однак з тебе діла не буде, з дурня такого.

Так вони і стали жить. Хазяйствечко хороше надбали, все б добре було. Та тільки ж як і раніше ненавидять Грицько та Степан Іваньку. Заставляють всяку важку роботу робить, свиней пасти.

А в тій країні та жив цар. І була в того царя дочка — така вже красуня писана, що ну! Багато царевичів та князевичів хотіли її взяти, та нікому цар не хотів свою доньку оддавати. От він і придумав. Посадив царівну на стовпі на високому і наказав, щоб ті, хто хоче її взяти, на конях приїхали до того стовпа. І хто на коні доскочить до царівни, то той на ній і оженився. Почули про це й наші хлопці. Стали Грицько та Степан і собі собиратись. Годують вівсом коней, чистять їх, зброю лагодять. А Іванька й каже:

— Може, і я з вами поїду?

— Та куди ти й собі між люди пнешся? Куди тобі, грішному, до царівни? Іди ото свиней пасти.

Посідали брати на коней та й поїхали. А Іванька пригнав свиней у ліс, кинув у кущі козубеньку та й каже:

— Ви, опеньки, лізьте в козубеньку, а ви, свинки, пасіться! А сам назбирав хмизу, розклав огонь і поклав туди волосинку — ту, що батько йому дав. А тут де не взявся з огню кінь. Та такий гарний, такий гарний, що й розказати не можна! Підставив він праве вухо Іваньці, той туди вліз, а з лівого вуха вийшов такий красень, так гарно зодягнений — чисто тобі царевич або королевич! Сів він на коня, а кінь його й питає

людським голосом:

— Куди тебе, мій хазяїне, нести? Чи ввиш дерева, чи впівдерева, чи по травці-муравці?

— Неси мене, коню, по травці-муравці,— каже Іван.

Кінь його й поніс. Приїхали вони до того стовпа, що царівна на ньому сиділа. Кругом людей — тьма-тьмуца! Понасходились дивитись, хто ж то царівну дістане. От стали всі кіньми в один ряд, розігнались і поскакали до стовпа. Та тільки швидко хтось на своєму гарному коні, і сам, як намальований, усіх обігнав і мало не доскочив до царівни. Скільки хто не скакав після його, ніхто вище не доскочив. А той хлопець хтозна-де й дівся. Брати ж свого Іваньку так і не впізнали. Приїхали додому, насипали вівса коням на ніч, щоб завтра рано знов до стовпа їхать.

А Іванька вернувся в ліс, пустив коня, перевдягся в свою стару одежку, взяв козубеньку з опеньками та й погнав свиней додому. Заходить він у хату, а брати сидять за столом вечеряють і балакають:

— І що то за царевич чи королевич такий був? Коли б, бува, він царівни не забрав собі!

А Іванька й каже:

— А може, то я був?

— І тоже туди, між люди, пнешся! Куди тобі до того царевича? На тобі ось картоплину та лізь спать під піч.

Змовчав Іванька, з'їв картоплину та й заснув. А вранці брати знов стали збиратися їхать. Просився з ними і Іванька, так вони тільки посміялися з його, а з собою не взяли, послали свиней пасти. От знов пригнав Іванька свиней у ліс, пустив їх під дуби жолуді збирать, закинув козубеньку в куці та й каже:

— Ви, опеньки, лізьте в козубеньку, а ви, свинки, пасіться. А сам, так як і той раз, назбирав хмизу, розклав огонь і поклав другу волосинку. І де не взявся з огню кінь. Та гарний такий, що й не надивиться. Ще луччий, ніж той був, збруя на ньому сріблом сяє, сам так і танцює. Підставив кінь Іваньці праве вухо, той уліз, а в ліве виліз. Та така одежа на йому гарна, що й не впізнати Іваньку. А кінь його й питає людським голосом:

— Куди ж тебе, мій хазяїне, нести: чи ввиш дерева, чи впівдерева, чи по травці-муравці?

— Неси мене впівдерева,— каже Іванька.

Кінь його і поніс. І знов Іванька всіх випередив і чуть-чуть не доскочив до царівни.

Народ дивується: де такий красень-молодець узявся?

А Іванька вернувся в ліс, пустив коня, перевдягся в свою одешинку і погнав свиней додому. Заходить у хату, а Грицько та Степан такі сердиті за столом сидять і вечерять не вечеряють, шматок у горло не лізе. Балакають.

— От, сякий-такий, де він вискіпався! Таки забере собі царівну і півцарства.

А Іванька й обзивається з-під печі.

— А може, то я був?

Грицько та Степан, хоч які сердиті були, а чуть боки не понадривали зо сміху.

— Лежав би отам нишком, дурень такий!

На третій день їдуть знов Грицько та Степан. Уже й доскочить до царівни не надіються. Просився Іванька з ними, так куди там!

А Іванька знов пустив свиней у ліс, кинув козубеньку у кущі та й каже.

— Ви, опеньки, лізьте в козубеньку, а ви, свинки, пасіться.

Сам назбирав сушняку, запалив огонь і поклав третю волосинку. Де й узявся з огню кінь. Та такий уже кінь, що й у царя такого не було! Збруя на ньому золотом сяє, а він так і гарцює. Вліз Іванька коневі в праве вухо, в ліве виліз. А одяга на йому ще краща, ніж той раз була. А кінь і питає людським голосом:

— Як тебе, мій хазяїне, нести, чи ввиш дерева, чи впівдерева, чи по травці-муравці?

— Неси мене ввиш дерева.

Кінь його і поніс. Тільки він до стовпа під'їжджає, а всі на його так і оглянулися і розступилися перед ним. Тут Іванька як розігнався і — доскочив до царівни. А в тої наготові вже перстень золотий був. Так вона йому той перстень у лоб і ввігнала з розгону. Ну Іванька то доскочив та й поїхав звідтіля швиденько. Ніхто і не побачив, де він дівся. А Іванька приїхав у ліс, пустив коня на волю, замотав лоб онучею, щоб персня не видно було, взяв козубеньку з опеньками і погнав свиней додому. А дома вже й брати приїхали. Посідали та й балакають:

— Ну, що то таки за царевич чи королевич такий був?

— І з якої він держави сюди приїхав? А Іванька з-під печі.

— А може, то я був?

— Цить, дурню, як не хочеш бути битим! Ти лучше скажи, де ти ото лоб розбив, чи чого він у тебе онучею замотаний?

— Та це я в лісі зачепився та впав на пеньок та й розбив,— каже їм Іванька.— Ну, брати посміялися-посміялися з його та й спать полягали. А на другий день цар приказує всіх хлопців із усього царства зігнати до себе в двір. Царівна ходитиме, шукатиме того, кому вона перстень у лоб ввігнала. Іваньку туди не погнали, бо хіба хто міг подумати, що свинопас та до царівни доскочив? Шукала-шукала царівна свого жениха і не знайшла. На другий день тоже не найшли. А вже на третій день цар наказав, щоб зганяли від малого до старого всіх — і багачів, і наймитів. Не хотів Іванько йти, та погнали. От ходять по рядах цар і царівна, шукають. Доходять до Іванька, а в його лоб онучею замотаний. Царівна як сіпне за онучу, та й зорвала її з лоба. А перстень як засяє! Брати Іваньчині аж зацікавилися з дива такого. А царівна та Іванька одружилися, взяли собі півцарства та й жили мирно та тихо довго-довго.